

Den Raerstigen BYEN-HOUDER.

Van het regeeren der Byen, Honningh en Wasch.

HET I. CAPITTEL.

Van de Bye-korven, hoedanigh die moeten gemaectt zijn.

En Bye-korf is een wooninge der Byen / die men mach verboeren van d'eene plaets in d'anderen / gemaectt alhier in Hollandt van Floggen-strop / t'samen gebonden met gekloofde Water-willigenrijs / van onderen tot boven spits toe-loopende / en op de toppen wat platachtigh. Sy is gemaectt dan Floggen-strop / om dat het effender en langer is / dan Carwe ofte Haberen-strop / en om dat de Byen minder werck daer aen hebben / om alle rughten van binnen af te doen / eer sy 't werck beginnen / en om de beginselen van Wasch daer aen te hechten. Sy is boven wat platachtigh / en van onderen spits toe-loopende / om dat men die in 't regeeren en besichtigen ghemackelijcker met het open opwaerts kan stellen / en op dat sy den top van de korf te eerder

bullen / en haer werck te gelijk nederwaerts voort gaen / en Honningh en Wasch te beter upt-genomen soude worden. De Spijlen die kruys-wijs na de dichte van de korf door en weder door gesteken worden / moeten van plat Willigenhout gemaectt zijn / en daer na sal den Byen-houder alle sijne korven volmaectt zijnde / van buyten beplepsteren of besmeeren met Osse-mis en klap te samen vermenght : andere nemen Roepen- of Osse-mis met kalck / en sulcks geschiet / om dat de selve langer duuren / en de Byen vooz koude / regen en wint seer wel bewaert soude zijn. Dese Bye-korven moeten omtrent vijf vierendeel hoogh of langh / en drie vierendeel van een ellen wijd zijn / en op die mate en maniere berept zijnde / werden met recht vooz de beste en bequaemste geacht en gehouden.

HET II. CAPITTEL.

Van de plaetse en stallinge der Byen.

De plaetse / daer men de Bye-korven stellen sal / moet een goede en open lucht hebben / en alwaer veel wel-rupckende krusden en Boomen zijn / en een loopent of ten minsten schoon stilstaende water is / als mede alwaer de Byen wel op de vlucht sitten / om pet upt het Veldt / gebloemten en krusden te ha-

len : Daerom sal men wel in acht nemen / dat men die niet en stelt omtrent daer vuple Moerassen / Pribaten / stinckende Wateren en daer vuple Gooten zijn / oock daer vuple stanck is van Mis-putten / en diergelijcken / om dat het werck der Byen geen quade lucht daer van soude krijgen. De plaetse aldus behoortlijck upt-gekoo-

sen/ sal men een Logie maken/ soo hoogh dat men een Korf bequamenlijck mach omkeeren/ om de selve te besichtigen/ of op dat/ wanneer haer Koninckrijk groot en geweldigh wordt/ men als dan een opsetter onder de Korven stellen mochte. De bzeete sal zijn van twee voeten en een half. Boven moet 'et met pannen of riet gedeckt zijn/ ten eynde sy droogh mogen staen; daer na sal men de Logie van achteren bedecken/ met halve gesaeghde deelen/ of met riet/ ten eynde dat de Ooste of Noorde Winden/ de Korven niet met haer straffe en guure Winden en beschadigen: Daerom sullen de Korven met haer uyt-gangen tegen 't Zuiden/ Zuid-oosten ofte Zuid-westen geset worden. De plancken/ daer

de Korven opstaen/ behooren een of twee voeten hoogh van der aerden te staen/ op dat de slagh-regen druppelende van de dacken/ de Korven niet en soude vuyt maken van de aerde. Indien men de ruynte heeft/ kan men oock wel maken dat men achter de Korven mach gaen/ om die altemet te besichtigen/ en om dat sulckx gheschiedende/ haer vlucht dooz 't besien niet en worde verhindert. De Logie aldus volmaectt zijnde/ sal men de By-korven twee dupmen ofte wijder van den anderen setten/ om te beter de Korven altemet te besichtigen en te supveren/ sonder datse malkanderen raken/ waer dooz andersins de naeste By-korven met haer werck verhindert souden worden.

HET III. CAPITTEL.

Van 't Gereedtschap dat men behoeft tot op-voedinge en regeeringe der Byen.

En naerstigen Bpen-houder is booz 't eerste van nooden/ een Bpen-kappe met een visier van koper-dzaet/ wiens ronte een dieken koper-dzaet moet zijn/ waer ober ten minsten 4 of 5 dunder koper-dzaden gespannen worden/ ober de welcke wederom heel dun koper-dzaet/ een half stropken wijdt van malkanderen moet ober-getrocken worden/ op dat'er geen Bpen/ om pemant te steken/ dooz en soude komen. Daer na als dit visier aldus gemaectt is/ soo sal men daer aen napen een kappe van kanefas-doeck ofte grof Lijn-waet/ die recht passe om den Hals en het Hoofst/ daer aen achter en booz oock twee stucken gehecht zijn/ op dat dese kappe met banden onder de armen dooz gevoeglijck gebonden mochte werden/ en alsoo de Bpen daer niet dooz kruppen en mogen/ om den Meester in 't aengesicht te steken of te quetsen. Dese

kappe dient hier toe/ als men pewers gaet om Bpen te besoecken en te besichtigen/ om eenige Stocken en Swermen te kooopen/ Swermen te scheppen/ Bpen te koozen en te supveren/ en om Bpen in andere Korven ober te drijben. Hier by heeft een Bpen-houder van nooden een paer wolle ofte dicke lakense Wanten of Handt-schoenen/ om dat in de selve/ gelijk in Seem-leeren geschiedt/ de angel der Bpen niet en blijft steken. Hier by moet gevoegt zijn/ een Gans-bleugel/ of een Duuren-houte dun planckken/ in de gedaente van een Ponsaert gefatzoeneert/ waer mede men de Bpen/ als sy gezwermt hebben/ behendelijck van de tacken der Boomen sal af-strijcken. Daer en-boven moet hy noch hebben eenige Bpe-kleden/ gemaectt van open kaeß-doeck/ die een elle in 't vierkant groot zijn/ op den eenen hoeck van den doeck een langh snoer daer

Welcke Korr

W Ammer m
kopen so
na de W

f sp veel Bpen in
t Was wel in go
beset is van de B
am 't laeghste ga
ogh sy. Ende soo
ten 6 uyt-kieft
en sy men die
weyngh poyt/ al
noeyen sy na he
ten/ als is koozen
siden sich na de
pede en vaertige
een booz setten.
ten dat de Bpen in
en naerstigh zijn;
eynde tien-rekenen
hoerfen daer ghy e
en/ sult ghy waer
en op 't gat sitten
samen geladen met
soudde madere op h
siek; en oft gebrude
der waer; en datte niet
soudde men de met der
hert ofterwag; ende o
mede sijn in de boomen
schooren en geter

aen gebesticht / om de Korven daer mede toe te binden / aen 't eynde van 't snoer moet een houtte pen gebonden zijn / om daer mede in de Korven te steken / op dat het kleedt van de Korven niet af en gae. Nocht moet hy hebben een kort Mes / 't welck moet zijn omtrent drie vierendeel lanck / aen het een eynde een plat Beptelken van twee vingeren breet / en aen 't ander eynde een Mesken / omtrent een

duym breet / aen beyde zijden snijdende / krom gebogen by na Winckel-haechs gewijse / op dat men daer mede tusschen de Honigh-raten soude komen / om die alsoo daer uyt te snijden en te korten. Eyndelijck is hem van nooden om Was en Honingh te persen / supberen / Ec. een Parsse / een Zebe of Maande / eenige stercke ronde en van zeylgaern gebreyde Sacken / een Kestel / en eenige Vaten en Cobbekens.

HET IV. CAPITTEL.

Welcke Korven met Byen men koopen en verkiesen moet daer men profijt begeert af te trecken.

Wanneer men eenige stocken wil kopen / soo sal men sulchs doen na de Winter / en besichtigen of sy veel Byen in hebben / of 't werck van 't Was wel in goede order staet en oock beset is van de Byen / ende dat de Korf aen 't laeghste gat / vol / zwaer en wichtigh zy. Ende soodanige sal men ten minsten 6 uyt-kiesen / aengesien een Korf / ten zy men die om vermaeck aenhoudt / weynigh profijt aenbrenght / en soo veel moeyten by na heeft om die waer te nemen / als 12 Korven ; en dese 6 Korven souden sich na de schoone jaren en dooz goede en naerstige regeeringe ghenoeghsaem voort setten. Boven al sal men toesien dat de Byen in de selven goet / wacker en naerstigh zijn ; 't welck men dooz volgende ken-tekenen ondersoeken sal: Ter plaetsen daer ghy eenige Korven koopen wilt / sult ghy waernemen of de Byen dicht op 't gat sitten / ende gestadigh uyt en in komen geladen met geele of andere gekoleurde materie op haer achterste beenkens ; en oft gebeurde dat het quaet weder waer / en datse niet uyt en vlogen / soo soude men die met der handt konnen wicken ofte wegen / ende oock besichtigen / als mede stijf in den bovenste inganck blasen / en hooren aen het rumoer of rasen / waer

in dat de meeste Byen waren: welck blasen oock wel kan geschieden in den avontfont / als de Byen altermael t'huyjs zijn. Als men nu de Byen in 't laetste van Maert of April gekocht heeft / sal men die ter plaetsen / daer veel Boomen groepen / gelijk Appelen, Peeren, Kerffen, Kriecken, Hagedoorn en andere Hoben / daer wel-riekende Bloemen wassen / brengen / ofte omtrent de Boomgaerden en Hoben op 't Landt neder-setten. Oste indien dat men die in May eerst kochte / soo sal men die brengen omtrent daer de Ackers vol kool-zaet en andere bloeyende gewassen zijn: want als dan halen sy veel in van Honingh en Byen-broot / oock tot 't maken van jonge Byen. Als men nu siet dat de Korven beginnen vol te worden ende de tijdt genaeckt dat sy willen zwermen / 't welck dickwils geschiet in May omtrent Pinghster / en in Junio omtrent St. Jan, en oock daer na / soo sal men naerstigh de tijdt in acht nemen om profijten van de Byen te trecken. En op dat men wete welke Swermen de beste zijn / soo moet men hier op letten / dat de vroege Swermen / als daer weynigh Honingh valt / vooz de beste gehouden werden / maer als 'er veel Honingh valt / de middelse.

HET V. CAPITTEL.

Hoe men de Swermen vergaderen en regeeren fal.

Indien men fiet dat'er eenige Koningen op 't zwermen staen/ soo sal men vooz eerst twee/ drie of meer Kozben schoon maken en de selve met Venckel en Confilie de Gzejn wijben / op dat alle spinneweb en vuple stanck wech-genomen mochte werden: oock mach men een wepnigh Honings boben in de top van de Kozf strijcken; ende als men nu een Swerm ergens aen fiet zwermen/ soo sal men den Wpe-kap met de Handt-schoenen aen trecken/ en soetelijck op een becken of petz anders klincken: want dooz dat middel sullen sy neder blijven / neemt als dan een schoone Kozf in de arm en een houte bree-de Ponjaert of Vleugel in de handt / houdt den Kozf omtrent de Boom/Pael/ of Muur / daer sy aen mochte gezwermt wesen / en strijckt de Wpen alsoo soetelijck in de Kozf / tot dat men fiet / datse niet meer op de plaetse vliegen daer men die geschept heeft / en dat is een tepcken dat den Koningh in de Kozf is. Indien dooz het klincken op het becken de Swerm niet neder wilde blijven / als dan sal men een besem in 't water steken en het water om hoogh in de lucht werpen / andere nemen alleen drooge aerde of zant / en hier dooz doet men de Swerm nederkomen en sitten blijven. Om de geschepten Swerm die meer dan een Koningh heeft te schepden / moet men na de Koningen soecken/

en als men die heeft / soo verdeelt men de Wpen / en sulcks geschiedt des avonts na der Sonnen onderganck / de Wpen te gelijk op de aerde nederstortende. Of het geschiede / dat een Swerm in een hoeck of gat van een muur geblogen waer/ daer men met een Vleugel of petz anders mochte by komen/ soo soude men die met een Kozf moeten besetten/ ofte die Swerm met eenige roock daer van daen drijven/ dat hy dan buyten bloot aen de muur quam / op dat men die bequamelijck in de Kozf strijcken of scheppen mochte. Ende indien 't gebiel / dat hy ergens aen een tack van een Boom zwermd / daer men niet wel by komen konde / als dan sal men met een lange haeck den tack nederwaerts trecken / en de selve schudden/ daer de Wpen recht in de Kozf / die men daer dichte by houden moet / ballen mogen / ofte men sal / indien het mogelijk is / de tack sonder schudden behendiglyck af-snijden / en alsoo met de Wpen in de Kozf leggen. Als men nu den Koningh met sijn Heyz-kracht aldus ghevangen heeft / moet men die ten eersten niet recht ober eynde setten / maer leght de Kozf op een zijde / met de top tegens de Sonne/ en dan neemt men wat afgebroken rijs/ bladeren en andere groente van gras/ dat leptmen op de Kozf / om het steken van de Son te beletten.

HET VI. CAPITTEL.

Hoe men met de Korven daer de Byen uytgeswermt zijn, en met de Broet-byen omgaen moet.

WAnmeer men bebindt dat de eerste Swerm van de Kozf geblogen is / soo sal men de af-gheblagen Kozf met het open opwaerts keeren / en sien na de groote Honingh-ratten / om de Broet-byen / die aldaer noch niet

Van de Dri
belettenDe
Dgenom
Kozben

den / en sulcks
Koningh valt en
een drooge tijde
is best dat sy in
om de Wpen
te drijven / sal
neemt den
middagh of
drijven wil /
in de plaetse
de wpe-geblag
Kozben vliegen
sijn van de ander
na siet men de
opwaerts / en
gras of petz
neemt men een
pastmen met
men neemt als
men de Kozben
ingang van de
de waf toe / die gr
de roock van
laerom Tijds
de wafte Kozf bla
de wafte aen de
sullen sy onder
boben in de wafte
Als men nu siet

met uytgekipt en zijn / met een scherp
Mes het hoofst af te snijden / ende eer
men sulckx begint / soo sal men de Bpen/
die in de Kozf zijn / met roock van bzandende
Lont of Lijntwaet / boben in de
top van de Kozf doen vertrecken : ende
als men nu dese groote graden met

Bzoet-bpen de hoofden afgesneden heeft/
salmen die wederom op sijn plaetse setten/
en wachten daer naer seuen of acht da-
gen / ofte langer / tot dat hy wederom
zwermt / en sulckx geschiedt om dat de
Bzoet-bpen anders geen profijten als al-
leen bzoepen by en bzingen.

HET VII. CAPITTEL.

Van de Drijvelingen en swacke stocken sterck te maken, ende te
beletten dat Swermen op't selfde jaer niet meer en swermen.

DEse Bpen worden Drijvelingen
genoemt / om dat die uyt volle
Kozben in ledige ghedreven wor-
den / en sulckx geschiet alleen als 'er veel
Honingh valt en noch bzoegh in 't jaer/en
een drooge tijdt is / maer in natte jaren
ist best dat sy in haer oude Kozben blijven;
om de Bpen uyt volle in ledige Kozben
te drijven / sal men aldus te werck gaen :
Neemt den Kozf van sijn plaetse / op de
middagh of na de middagh / die men uyt-
drijven wil / ende men set een ledige Kozf
in de plaetse van de volle / ten eynde dat
de uyt-geblogen Bpen niet op andere
Kozben vlieden souden / want sy ander-
sins van de anderen gedoot worden; daer
na stelt men de volle Kozf met het open
opwaerts / en men stopt de ingangen met
gras of pets anders vast toe / daer na
neemt men een andere ledige Kozf / die
pastmen met het open op de volle / en
men neemt als dan een kleet / waer mede
men de Kozben te samen bindt / en stopt de
ingangen van de bobenste ledige Kozf me-
de vast toe / dit gedaen zijnde / soo sal men
de roock van bzandende Lonten of oudt
blaeuw Lijntwaet in het onderste gat van
de volle Kozf blasen / en van onderen met
de handt aen de Kozf kloppen / ende alsoo
sullen sy onder uyt den top allenskens na
boben in de ledige Kozf beginnen te loyen.
Als men nu siet in 't onderste gat dat sy

opwaerts komen ('t welck men ook dooz
't geraes van de Bpen wel hooren kan; en
soo doet men den tweeden inganck open/
en men doet aen 't selfde / gelijk wy van
't eerste gesept hebben / tot dat men hoort
datse boben in de ledige Kozf vertrocken
zijn. Dan doetmen die t'samen-geboegde
Kozben van malkanderen / en sielt die
obergedreven Bpen op haer oude plaets.
Om nu gewis en verskert te zijn van de
gerechtigheyt der Drijvelingen / is van
noden / dat men daer een kleyn Swerm-
ken by doet / op dat 'er geen Koningh in
gebreck en sy. De zwacke Stocken om
des Winters over te houden / mogen
sterck ghemaect worden op volgende
maniere : Men sal de zwaerste Kozben
van Honingh en Bpen-broodt korten/
en van dese Honingh-raten sal men met
stocxkens in de zwacke Kozben eenige
vast maken / eben gelijk de Bpen haer
werck begonnen hebben / en als dan sal
men de Kozben des nachts met het open
om hoogh setten / en met een kleet toe
decken / een boxt of planck daer op leg-
gende / om de warmte die de Bpen by
haer hebben / te behouden : Des anderen
daeghs sal men bevinden / dat sy dat inge-
lepde werck vast gemaect sullen hebben/
en alsoo mach men daer na de Kozben
wederom keeren / als sy gestaen hebben.
De bzoegde Swermen willen dickwils

het selfde Jaer wederom Swermen / en als dan sal men de Moeder-pijpen uyt-snijden / en de Boet-byen al te samen

de Hoofden af-snijden / ende sulcks geschiedt bequamenlyck tusschen St. Jan en St. Jacob.

HET VIII. CAPITTEL.

Hoe men Byen vervoeren sal van d'eene plaets in d'ander.

Ond mit en profijts wille worden de Bpe-korven dickwils van de eene plaets in de anderen verboert / ende wanneer men begeert sulcks uyt te rechten / soo sal men booz eerst eenige lange en oock korte spijlen tusschen het werck in steken en soo vast besetten / dat het aen d'een of d'ander zijde niet wyken en mach. Als het Bpen-werck nu dus beset is / sal men de Korven wederom ober-eyndt setten / en de selve een dagh / eer men die verboert / laten staen / op dat de Bpen haer gequetsste Honingh-raten wederom heelen souden / en de Honingh / die gestort mochte zijn / wederom op lieken. Daer na sal men se niet kleeden toebinden en de ingangen dicht toe sluyten / op dat 'er geen Bpen wech en vliegen.

Opndelyck moet men de Korven na der Sonnen onderganck in de Schuyten of op Wagens leggen / wel toesiende dat de Korven op een zijde gelept werden / en men salse by nachte verboeren / daer men die begeert. Als men nu de gantsche nacht gebaren heeft / en men tot de begeerde plaetse noch niet gekomen is / soo sal men de Korven ergens op 't landt tegens 't Zuiden op een rype neder setten / en de bovenste ingangen ontsluyten / op dat de Bpen dien dagh uytbliegende pets halen mochten: des nachts worden sy wederom wech genomen en verder verboert / dit soo lange onderhoudende tot dat men komt / daer men se laten wil: Dan treckt men de spijlen uyt die men daer ingesteken heeft / tot dat men die wederom verboert.

HET IX. CAPITTEL.

Hoe men Byen-werck korten en suyveren sal, om den Honingh daer uyt te vergaderen, en hoe men de Byen sal dooden die men niet en begeert over te houden.

Als men de Bpe-korven vol Honings wederom t'huyse ontfangen heeft / soo moet den naerstigen Bpen-houder de Bpe-korven besichtigen ende wegen / ende wat men bebindt ontrent de 30 ponden zwaer te zijn / mach men doen overwinteren / wat nu minder weeght en geen 24 pont ophalen mach / sal men verstercken / en waer in boven de 36 ponden gebonden werdt / mach men het selfde korten / en op dat dit bequame-

lijck geschiede / soo sal men de stoeken van onderen met Lonten of Lijnwaet berooken / tot dat de Bpen half in zwijm zijn / daer na moet men die met het open opwaerts omkeeren / en eenige stucken esfen uytstijden / soo veel overlattende als u goet dunckt / dat de Bpen ghenoegh sullen hebben om af te leven: Daer na sult ghy dat uyt-genomen werck in een tobbeken wel toe decken / en alsoo alle de Korven die te vet en te zwaer zijn / berooken.

ben. Maer ondertusschen sal de naerstige Byen-houder in acht nemen / dat dese Kozben van vzeemde Byen / dooz den reuck en lucht van de Honingh verlockt zijnde / niet berooft worden / ende daerom sal hy het onderste gat van soodanige Kozben toestoppen en het bovenste half open laten / soo dat 'er maer een Byeken teffens dooz passeeren mach / ende als dan sullen sy haer Koninckrijck dooz de Roberg wel bewaren.

De Byen die men niet ober houden wil / en daer men profijten begeert af te trecken / kunnen op volgende wijze gedoodt worden: Men graeft in de aerde twee ronde gaten of kuylen / en in peder kuyl leght men van 5 of 6 turben een vuur / en als de turben beginnen te rooc-

ken / soo stelt men de Kozben met de Byen recht op de kuylen / de ingangen toestoppende / op datse van de roock verstickten souden / en dewijl dat men de spijlen uyt treckt / soo storten sommige Byen-houders den Honingh met Byen te gelijk in de Comme / en stampen die onder een / daer en tusschen zijn oock de anderen gesinoort / die men mede met de Honingh by de boozgaende doet / het selfde met de andere vervolgende. Andere beroockense alleen met een stukje Bovist of Wolfscheet, dooz wiens roock sy terstont sterben en neder ballen. De bequaemste tijdt om de Byen te korten en te dooden / is in September of het laetste van Augustus, als de Kozben wel gheladen en vol zijn.

HET X. CAPITTEL.

Hoe men de quade Koningen dooden, de Byen onder een ander Koningh brengen, en de straffe Byen tam maken sal.

DE quade Koningen / die haer in haer ampt niet wel en dragen / gelijk oprechte Koningen behoorden te doen / sal men dooden / en de Byen onder een ander Koningh brengen. Hier toe moet men de Byen half in zwijm beroken / en daer naer haer gantse werck uytbrieken / ende de selve na der Sonnen onderganck op een kleedt nederstorten / en na de Koningh / die men wel lichtelijck binden sal / soecken / en de selve gebonden hebbende / sal men die dooden en de

Byen in een leedige Kozf vergaderen / en daer na op een zwacke zwerm stooten / gelijk wy in 't 7 Capittel geleert hebben. De quade en straffe Byen / die de menschen seer stecken / als sy haer Kozben genaecken / moet men dooz dickwils die te besoecken en bywesen tam maken / soo dat men daer na / sonder datse stecken / haer werck kan besien / booznamentlijck als men daer stil by komt / en naer geen vuple stanck en rupckt.

HET XI. CAPITTEL.

Hoe men de rovende Byen het roven beletten sal, teyckenen waer by men sulcks weten kan, en hoe men de Byen na de winter voeden sal.

HET gebeurt dickwils dat het gene / 't welck de Byen tot haer winterkost vergadert hebben / van andere haer ontrooft wort / waer dooz sy van hon-

ger komen te sterben; en om hier in te boozsien is van nooden / dat men wete / hoe men de robers kiennen sal / en wat teyckenen van roobben dat sy bewijfen. De roo-

vers

bers werden bekent aen haer vliegen tegens de ingangen waer voor sy lange tijt hengelen eer sy ingaen durven / want (haer wel bekent is dat die Honingh wil steelen / slagen verwachten moet) tot dat sy met kracht dooz bzeken / alwaer dan dickwils hart gestreden wort / de eene om het sijne te bewaren / en d'ander om pets wech te halen / vechtende. Daerom sal men hier tegen remedie gebuycken / op dat de robers haer rooven na laten / en de andere niet overvallen mochte werden. Tot dien eynde sal men naerstelijck gade slaen waer van daen de roovende Byen komen / en de vlucht meest vertreckt / en om het sekerste te weten / sult ghy de Byen in de korf met sijn Tarwen-meel bestuyben / en de Byen die nu soo wit uytkomende / wech vliegen / dat zijn de robers / en als dan sal men gade slaen / waer heen dat sy vliegen / en sulcks bebindende sal men de robers een half uur gaens van de plaetse / daer sy gestaen hebben / brengen / en aldaer acht of tien dagen laten staen / tot dat sy 't rooven vergeten hebben : oock moet men de korbten / daer de goede Byen in zijn / de onderste ingangen toe stoppen / en de bovenste maer

soo veel open laten / dat 'er maer een Bye teffens in komen mach / waer dooz sy van binnen haer beter tegens de robers bewaren konnen. Als men begint te mercken aen de lichtigheyt van de korbten / dat se gebreck van Honingh en Beek na de Winter beginnen te krijgen / soo moet men die boeden op volgende maniere : Men sal nemen grove Honingh die met Beek gelijck geperst is / en maken die in een potteken warm / tot dat hy van sijn hardigheyt gesmolten is / dan sal men de korf met het open opwaerts setten / en stozten alsoo om de twee dagen eens een paer lepelen vol Honinghs over haer lijben / ende alsoo sullen sy den Honingh van malkanders lijben af licken en verteeren : daer na sal men die met een kleet toe decken / dat 'er geen Byen uytloopen mogen / stoppende de ingangen met wat hogs. Andere gebuycken een ander manier om de Byen te boeden ; sy nemen en maken van de Olier-boom een pijp / in de gedaente van een gootken / die aen het eene eynde dicht gesloten is / enullen dese pijp met warmen Honing / en steken het selfde alsoo recht in de bovenste inganck.

HET XII. CAPITTEL.

Hoe men de Bye-korven moet versorgen tegens den winter, en hare Vyanden, die haer soude konnen overkomen het geheele jaer door.

Gelijck een naerftig Hupsman hem versorgt van Hoox ende andere dingen voor sijn Beesten en sijn Hupsgefin tegen de koude en strenge Winter / alsoo behoort oock een naerftigen Byenhouder de Byen te versorgen van alles wat haer in de Winter en 't geheele Jaer dooz soude konnen overkomen / het zy in de boedinge en onderhoudinge van dien / het zy tegens hare vyanden ende sieckten /

daer van men haer in tijds kan te hulpe komen. Ende voor eerst sal men / tot onderhoudinge van haer / tegens de Winter / de korbten / die men begeert ober te houden / stellen ter plaetse daerse staen tegens 't Zuyden / gelijck wy geseyt hebben van 't stellen der Bye-korbten / ende versorgen de bovenste ingangen met Leem en Sant onder een gemenght / en maken daer in een gaetje / daer maer een Bye teffens mach

maech ingaen / en de onderste ingangen mach men met wat Hooft stoppen / ten eynde dat de Bienen niet en smooren / daer na sal men de Kozben onder / daerse op de planck staen / mede met Leem en Sant vermengt / toe-strijcken / om vooz de Mupsen en Winden bezydt te zyn. Als nu de Kozben aldus versozght zyn / en beneffens den anderen staen / soo sal men nemen Rietmatten / en de selve vooz de Kozben setten / sonder datse de selve raken / en die alsoo de geheele Winter laten staen. Wanneer nu de Winter vooz by / en het een schoone warme dagh is / sal men de Rietmatten wech nemen / op dat sy hun van haer vuypligheyt mogen supberen / en als den dagh vooz by is / soo sal mense des nachts wederom bedecken met de Rietmatten tegens de koude en straffe Winden / oock Regen / Hagel

en Sneeuw / op datse vooz de koude en diergelycke toevallen bezydt mogen zyn. De Bienen hebben oock inwendige Dvanden / namentlijck den Wolf / zijnde een geslacht van Wotten / die eerst gelyck kleyne Kuispen zyn / die de Honingh-raten bespinnen / en daer na in klappellekens beranderen / om dese te verdrzyben sal men een pfer-draet nemen / anderhalf span langh zijnde / en maken dat een eynde plat en scherp / en bukken dat wat krom / als een schrabberken / ende aen 't ander eynde scherp als een eis / mede alsoo gekromt om de Wormen over al uyt te trecken en te dooden / en dese werckinge moet om de acht dagen eens gheschieden. Indien de Wormen in eenige Honingh-raten saten / soo moet men het vuyple werck uytstrijden / op dat het niet soude vermeerderen.

HET XIII. CAPITTEL.

Van de sieckten en remedien der Byen.

DE sieckten en gebreken der Bienen zyn veelderley / die haer meest by natte Jaren overkomen / waer van de voornaemste zyn de Peste / de Dvuck-loop / de koude en vermoeptheyt. De Peste komt by haer uyt oorspronck van vuyple stanck die sy lijden / alsoo wanneer de Bienen tegens de Winter t'hups werden gebzacht / soo nat uyt het Veldt / en met Hooft de ingangen toegestopt werden / ende alsoo geset binnens hups op een Solder / en wanneer mense laet (sonder dat sy altemet by een teffens mogen uyt vliegen) den geheelen Winter alsoo gestopt t'hups blijven / ende als nu de Bienen anders geen lucht en hebben / soo ist dat de warmte van de Bienen met de nattigheyt (die niet soo geslooten droogen kan) komt te wercken / waer dooz haer werck beschimmelt : ende dooz dien de Bienen haer altemets niet en mogen supberen /

soo moeten sy alle de vuypligheyt en stanck by haer houden / en kominen alsoo te loopen gints en weder / om ergens een gaetje te vinden / ende geen bindende / soo ist dat sy dooz 't loopen en soecken verkouwen en lam worden / ende blijven aldus ten laetsten op den bodem sitten treuren / de macht niet hebbende om wederom by den meesten hoop te kominen / en soo treurende komense te sterben / en als 'er wat veel gestorven zyn / beginnense op makanderen leggende te stincken / dooz welke stanck de anderen besmet worden / soo dat 'er in 't uytgaen van de Winter seer weynigh over blijven. Om dese sieckten eenighsins te verbeteren / kan men geen beter middel hebben / dan dat men soodanige Kozben op een schoone drooge dag in de lucht moet brengen / en die in een Logie setten / de ingangen vooz een dagh of twee ontslypende / op dat de stinckende

lucht upt de Kozf mach trecken: noch-
tans sal men des nachts vooz de koude
de ingangen met Hooz toe-slypen. De
Byen sterben oock veel van de Byck-
loop / en sulchs werdt veroozsaect dooz
manquement van Byen-broodt of Heck-
en om sulchs te weten sal men op haer in-
gangen en onderste werck letten / want
als dan sult ghy het selfde bescheeten en
kuypl gemaect binden / om dat sy dooz
den Loop heel zwack zijn en nauwlijchs

de macht hebben om upt te bliegen. Hier
tegens sal men in de Herfst, als men een-
nige Kozven den Honingh uptkoozt / een-
nige Honingh-raten bewaren / en als nu
de Winter by na over is / en men begint
te mercken / dat eenige Byen de Byck-
loop hebben / soo sal men een stuck Byen-
broodt omtrent de hoogste inganck in-
steken / ende aldaer vast maken / soo sullers
sy 't selfde komen halen en picken / soo
veel als sy van nooden sullen hebben.

HET XIV. CAPITTEL.

Hoe men de Byen 't geheele Jaer door regeeren sal.

EEn naerstigh Byen-houder moet
sijn Byen niet lichtelijck versumpen /
dat sy dooz koude / ongemack en an-
dere toe-ballen niet en vergaen / daerom
sal hy / als nu de Winter gepasseert is / in
Maert of in April als 't schoon weer is /
sijn Kozven besichtigen / en besien of zijn
Byen pets gebreck hebben / 't zy van Ho-
ningh of diergelijcken: ende als hy nu siet
dat het schoon weder begint aen te hou-
den / en dat de Byen haer dooden begin-
nen upt te dragen / en haer Kozven schoon
te maken / en dat sy beginnen op haer
achterste pookens geladen t'huys te ko-
men / soo sal 't tijdt zijn om sijn Kozven
te koozen / en het vuple ledige Was upt
te nemen / tot dat men aen het broepfel
begint te genaken. Als ghy nu de Kozven
aldus gerepright hebt van alle vuplighe-
den / gelijk als schimmel / spinnegeweb
en diergelijcken / soo sal mense op haer
plaetse setten / de onderste ingangen stop-
pen / ende als de Sonne onder is / soo sult
ghy u Kiet-matten wederom vooz de Koz-
ven setten / om vooz de koude / die als
dan noch des nachts valt / bewaert te zijn.
Daer na sal men om de acht of tien da-
gen de Kozven besichtigen / om de selve
van de Wolf / Motten / of Woymen te
supberen / gelijk wy in het twaelfde Ca-

pittel geleert hebben. Wanneer dat de
Water-willigen en andere Doomen haer
bloepen gedaen hebben / soo brenghet men
die te Velde omtrent de wilde kool-bloe-
men. Dangaet men besien of sy wat ver-
gaderen of niet / bindt men eenige Kozven
die geen Heck aen haer achterste beenkens
en dragen / en in haer werck traegh zijn /
sulchs is een teken van ongerechtigheyt /
en de selve sal men schicken een Koningh
te doen hebben. En als nu dese Bloem
by na gedaen heeft / soo sult ghy besien of
sy wat gewonnen hebben / en indien ghy
bemerckt ('t welck in May sal wesen) dat
sy in de hoeck van de Kozf eenige grove
Honingh-raten beginnen toe te stellen /
dat is een teken datse gereedtschap be-
ginnen te maecken om te zwermen / en
sultse daer na op sijn plaetse brengen en
verwachten u Swermen / die gemeenlijck
beginnen / als 't schoon weer is 's mor-
gens ten acht uren tot des namiddaghs
ten twee uren toe / welke Swermen
in May, Junius, tot in Julius toe geduu-
ren: Als ghy nu eenige Swermen krijgt /
en dat 'et daer na quaet weer werdt / soo
sal men in die twee of drie dagen wat Ho-
ninghs in de Kozf doen / op dat sy van
honger niet en soude vergaen. En als is
Kozven nu afgezwermt zijn / soo sal men
die

die oude stocken het Was upt korten/ om te vernemen of sy gerechtigh zijn. Daer na in Julius soo bloept de Hennip of Klaber / als dan sal men de korbten ter plaetsen bzingen / daer die veel wascht / om datse daer upt veel schoone Honingh halen: Indien men nu noch eenige Swermen na krijght / die moet men oock daer by bzingen / op dat sy overstal halen mogen: Wat nu by de Klaber mochte bet gheworden zijn / die sal men wederom t'hups bzingen / en afdoen / of een deel Honinghs upt nemen; als men siet dat de Broet-byen van de klepne ghedoodt worden / soo ist tijdt dat men de vette stocken afdoet. De Broet-byen sult ghy dooden en de Hoofden af-snijden / als de eerste Swermen gezwerm hebben: wat

nu niet overstalligh is / moet men in Augustus verboeren op de Boeck-wept /rosse Water-munt / en op 't leste op de Hepde. Als nu in September de Byen t'hups gekomen zijn / soo sal men besien wat overstalligh is of niet / de vette sal men afdoen ofte korten / en de zwacken sal men stercken met Honing en Beck of Byen-broot. In October sal men die stellen ter plaetsen / daer men die de Winter sal meenen over te houden / en wel booz koude en nattighepdt versorgen. In November, December, Januarius en Februarius moet mense niet dickwils besichtigen / en wanneer men sulks begeert te doen / moet men een warmen dagh waer nemen / op datse niet soude verkoutwen / want de koude maectse kreupel en lam.

HET XV. CAPITTEL.

Hoe men de Honingh sal maken en suyveren.

Als men de Honingh upt de korbten met alle sijn Byen / Honingh-raten en Broet-werck in de Conne heeft gestooten / soo ist dat men die (de-wijs sy noch lantw is van de Byen genomen) doet in een lange mande / en men stelt daer onder een vat / daer de Honingh van selfs in mach dzuppen / sonder dzucken of persen / en als men siet dat het meeste dzuppen begint op te houden / soo maectt men die mande leegh / en men vult 'er ander wederom in / tot dat men genoegh heeft / dan stelt men die ghebulde Vaten met den geleckten Honingh in koele plaetsen / en men laet hem daer staen hardt worden / en dit wort in 't gemeen ongepijnde Honingh ghenaemt. Daer na neemt men de resteerende materie / die in de korbten gebleven was / en men doetse te samen in een groote Ketel over 't vuur / een weynigh water daer by doende / op dat het niet soude aenbranden of verdzoogen / oock de selve

wel en gestadigh omroerende / tot dat de materie heel warm is; daer na doet men dit in dicke gebraynde sacken / en men parst upt het selfde de Honingh; dit werdt groben of koecke-backers Honingh ghe-noemt / die men oock op koele plaetsen stellen moet / op dat hy dicht werde / daer na neemt men het resteerende en doet het in een Ketel besonder / om Wasch daer van te maken / gelijk als wy in 't volgende Capittel leeren sullen. Maer om de beste en supberste maeghden of ongepijnde Honingh te maken / sal men de witste en supberste Honingh-raten / daer geen Byen-broot of Broedt-werck in is / uptkiesen / ende op de boozgaende maniere verders de Honingh bergadere en bewaren. De Honingh aldus gemaeckt zijnde / op dat men weten moge welke de beste is / soo moet het selve door de koleur / reuck / sinaeck / en dichte of zwaerte van de Honingh onderscheyden worden. Soo veel aengaet de koleur /

zijft men die fupber / wit / sonder reuck / foet gelijk Dupcker / en doozluchtigh is / in 't aensien ghelijck witte Boter / die men met een Mefse moet snijden ; de Honingh werdt by de reuck gekent / soo hy foet rieckt / niet sterck of gooz na eenige ftanck / alsoo ist oock te verftaen

van de fmaeck. De dieke en zware Honingh wordt met recht boben de dunne en lichte geacht : Waer na het fpreckwoordt ontftaen is. De Olie boben / de Wijn in 't midden / en de Honingh onder in 't Dat / worden booz 't beste gehouden.

HET XVI. CAPITTEL.

Van Was en wit Was, hoe men dat maken en fuyveren fal.

OM Was te maecten fal men de over-gebleven vuplighepdt / daer de Honingh upt-getrocken is / doen in een groote ketel ober 't vuur / na dat ghy veel of wepnigh hebt / en giet hier by soo veel waters / dat de voorszeyden vuplighepdt dzyftigh werdt / laet dit te samen zieden : als 't nu wel gefmolten is / soo fal men nemen een gebzeyde Sack / die van Want-garen gebzeydt is / ofte een andere stercken Canefaffen-sack / steeckt die eerst in warm of ziedend water / daer na soo giet de gefoden materie in de Sack / de welke men ober een Cobbe / met een wepnigh hout water versien is / hangen moet ; als nu de Sack gebult is / soo fal men die met een stercken bant toe binden / en tusschen een Parffe het Was upt de vuplighept dzycken : als nu geen Was meer upt de vuplighepdt te voorszijn komt / fal men het selfde upt de Sack schudden en bannieuws wederom andere materie daer in doen / tot dat alles upt-gesperst is. Daer na fal men het Was by een vergaderen / en doen 't selfde in een klepnder ketel / daer by doende wat fupber water / en laten dit t'samen met een sacht vuur smelten / als het nu wel gefmolten is / soo fal men dat gieten in een tobbeken / daer van te booren wat warm water in gedaen is / de schuytm af-nemen en met een Sack of pet anders seer dicht toe dekken / en laten het alsoo langhsaem verkoelen / en als 't koudt geworden is / soo

sal men de bodem Was daer upt nemen / en van onderen van alle vuplighept wel fuyveren. Goet Was werdt bekent soo het schoon geel van koleur is / wel-riekende / vet / wit / vast en fupber. Om wit Was te maken / fal men nemen soo veel gesupbert Was / als men begeert / smelt dit met een deel waters / en scheidt het gefmolten Was upt de ketel met een groote Lepel / giet dat ober een Hat / dat men in een tobbe met koudt water gebult fal omdraepen / of laten 't Was door een Becken met 8 ofte 10 klepne gaethens loopen ober 't Hat / in sulcker boegen dat het Was hem verdecit in klepne dunne schelferkens / en daer na vergadert dat by een ander en werpt het op een nat zeyl-doeck / leggende op Tafels of Woorden om het Was daer op te bleecken / keert en wendt het dickwils / altoos het doeck en Was met fupber water nat begietende / tot dat het wit genoegh gebleekt is / daer na soo smelt het wederom tot dunne bodemkens : Waer indien het noch niet wit genoegh is / moet dese werckinge van booren af aen wederhaelt worden. Andere onderhouden dese volgende maniere om het Was wit te maken : Men neemt gesupbert Was / eben als in de voorgaende maniere gesept is / op 't water gefmolten / hier in doopt men een houte Telsooz of Tafel-bozt / die te booren in water is nat gemaeckt / daer na de selve haestelijck wederom upthalende / steeckt men die in hout

kout water / op dat het aenhangende Was in dunne schijven of schelferen stolle; dese werckinge soo lange onderhoudende tot dat alle het Was / alsoo doopende uyt de ketel zy getrocken: Woonders sal men dese dunne schijven of schelferen Was op Tafels of Horzen te bleeken leggen / de selve dickwils omkeeren en ghestadigh met water nat begieten. Eyndelijck her-stielt men het wederom

tot dunne koeken of bodemkens. Ondertusschen moet men in dese / als oock in de voorgaende maniere naerstelijck toesien / dat 'er by windigh weder geen stoffe van affsche ofte aerde op het Was en waeye / en by soodanigh windigh weder sal men het Was met natte Zepi-doecken ofte andere doecken wel bedecken / en het Was en de doecken gestadigh met water nat houden.

HET XVII. CAPITTEL.

Van de aert en krachten van de Honingh en Was.

NAdien nu de naerftige Byen-houder sijn oeffeninge en werckinge omtrent het regeeren van de Byen / en het supberen van de Honing en Was volbracht heeft / sal niet ongeboeghlijck zijn / dat wy in 't korte onderwijsen / waer toe de Honing en Was goet en dienstigh is. De Honingh wert geacht te zijn warm en droogh in den tweeden graet / openende / supberende en seer wel voedende van krachten. Nochtans na de aerdt van de Provintie en Lande alwaer hy vergadert wordt / is hy in sijn krachten veel veranderinge onderworpen; sulchs blijkt by de Honingh die in heete Landen en van de Thijm, Lavendel, en meer andere Krupden door de Byen versamelt is; want dese diens volgende heeter van aert en krachten zijn moet / als Honingh die in koude Landen / en van soodanige heete Krupden niet vergadert wordt. Sy wert nuttelijck tot veel dingen / soo wel inwendigh als uytwendigh gebuyckit / en is van oude tijden altoos tot onderhoudinge van des menschen gesontheit seer gepresen geweest: Democritus gebraegt zijnde op wat voor een maniere yemant lange tijdt gesont soude komen leven / gaf tot antwoordt: Dat hy hem van bupten met Olie soude bestrijcken / en van binnen Honingh gebuycken. Athæneus verhaelt oock dat de Inwoonders van het Eplant

Corfica daerom tot een hooge ouderdom komen / om dat sy geduurigh Honingh gebuyckten. Nochtans dient dit onderschept wel in acht genomen te werden / dat de Honingh bequamer van oude en koude / als jonge en heete menschen gebuyckit wort; want in oude lieden byngt se seer goet voedsel en bloet by / maer in jonge en heete naturen wert se lichtelijck in Gal verandert. De Honingh / inwendigh gebesicht / is seer dienstigh in de gebreken van den Borst en Longe / gelijk als den Hoest / verstoppinge in de Longe-pyppen / Kucchen / kortheyt des Adems / want sy verdeypt de grove koude sijn ofte sluypen / ende doet se rijpen en lossen: sy drijft den Urijn en wederstaet de verrottinge / en geneest quade Keelen en zweeringe des Monts. Van den Honingh werden verscheyde Sproopen / Conserben / Confituren / Meede / &c. tot onderhoudinge des menschen gesontheit dienstigh gemaect. Het Was wert geoordeelt middelmatigh gestelt te zijn tusschen hitte en koude / en vochtigheyt en drooghte / nochtans meest tot de warmte geneygh / 't versacht / en geneest / oock een wepnuigh niet roode Wijn in-genomen / werdt als een besonder experiment tot den Bloet-ganck ofte Koode-loop gepresen. Men vindt oock nauwlijcks een Plaester of Salf bereydt / waer by het Was niet geboeght is.